

vi, 36). Detalls tècnics en BDC IV, s. v. I figuradament com a nom de planta: *velluts* o *vellutets* (BDC XVII, 44; DAG.).

El cast. *velludo* [fi S. XVI, abans *vellud* mj. S. XV] és manllevat del cat. (en cast. generalment *terciopelo*), veg. més proves en DECH v, 762a18-42 i n. 1; una variant derivada *vellori(n)* (> port. *velhori*), sembla ser alteració d'un cat. **velludi* (cf. *velluti*, DAG.). En les llengües germanes el mot resta només com a adj.: cast. antiq. *velludo* (S. XV), fr. *velu* 'pelut, pelós', oc. ant. *velut*, *-uda* (aquest també com a nom del teixit), gc. *berut* (que a l'alta Bigorra usen com a epítet de l'ós, també dit *mascar*: Camelat, *Beline*, p. 10).

DERIV.: *velluter*, ofici, «textor sericarius», OPou, *TbPu.*, 165 (BDC IV, 161). *Vellutàs* (BDC IV, 161). *Veludilla* (BDC IV, 161, potser no cast., sinó amb -ICULA i dissim.). *Velluat* adj. 'cobert de vellut, o de textura avellutada' (1588, DAG., fi S. XV, *AlcM*); «l'autor de *Mireio* --- a l'aire de Provença --- madura els fruits sucosos i *vellutats* del seu enginy», Alcover (*Art i Lit.* 1904, 33.14).

Subst. (1430, DAG.; JRoig, *Spill*, 2882; «despullàs les robes que vestia, qui eren de *vellutat* blanc», JoMartorell I, 178). *Vellutera*. *Vellutat*. *Vellutina*. *Vellutó*. *Vellutós*. *Vellutejar* 'assemblar-se al vellut' (DAG.). *Avellutat* [atzeytoní *avellutat*, 1404]: «dormia ab sa acostumada tranquilitat, la careta flonja, de color de préssec, plena d'un borrisol *avellutat*», Narcís Oller (*Pap.*, 158). *Envellutat*: «poso la sella al cavall, / dret a muntanya me'n nava: / el galó negre al barret, la sabata *envellutada*», *Romilo*. (MilàF, 337E). «En una branca d'estepa / se m'embulla el pensament: / teranyina primfilada / que, en la fulla *envellutada*, / es desfila lentament», la «cobla votiva» del fatídic cabrer (Coromines, *Silen* VI, O. C., 41a41).

¹ En JRoig, passatge de *Spill*, 11264, és obscur, però l'explicació que insinuen (sense concretar-la lògicament) el P. Chabàs (p. 333) i *AlcM*, d'un *vellós* per *velló* o *vèllor*, no sols suposaria un mot inversemblant ja pel fet de ser hapax i per la història lèxica, sinó d'evident impossibilitat des del punt de vista de la sintaxi (hi caldria un adjectiu o bé mancaria una partícula de coordinació o subordinació). Potser hi ha text erroni o corromput: Chabàs es guarda sospitosament d'indicar, com sol fer, el que porta el ms. i la *varia lectio* de les eds. *Ros* ha de ser 'rosada', lloc comú d'elogi dels éssers purs com la Verge; d'altra banda *eixut* contradia això i la mullena del *vèllor* bfblic. Si fos així el text original, caldria suposar un joc de mots o cabriola verbal, amb combinació d'antífrasis i epítets tòpics. Gedeon *vellós*, en el sentit de 'pelut' o 'vellejant' (únics sentits documentats), Gedeon *eixut* i no pas *ros* 'mullat de rosada'. Hi ajudaria el sistema de rimes forçades, obligat pel vers de cinc síl·labes. Si només ens guiéssim per la sintaxi sembla que diu gràcies a la seva virtut suprema Maria era mullada fins pel líquid de la conca de Gedeon, per més que aquest fos un home *eixut* —pelut com era. Llavors el *vèllor* bfblic no hi fóra gens, o només en qualitat de reminiscència

amb joc de mots. Ja en dic quelcom a RÒS i a MOLL. *AlcM* agreuja l'embull amb un factici article *vellós* II, format amb el mot italià xampurrat de Febrer preparador dantesc, i de la Manescalía de Díez, text rublert de castellanismes.

Vellorca, V. *vell* *Vèllori* tarrag. 'presumit' (BDC VI, 51), està pel NP *Baillori* (del nostre folklore infantil «*Baillori*, pica fort ---») amb contaminació de *vet(l)lar* *Vèllorsa*, V. *vilort*, *-ta* *Vellós*, V. *vell* i *vèllor* *Vellot*, V. *vell* *Vellum*, V. *vèllor* *Vellura*, *vellúria*, *vellús*, V. *vell* *Vellut*, *vellutat*, *velluter*, *vellutet*, *-uti*, *-utina*, *-utó*, *-utós*, V. *vèllor* *Velnegrada*, *-grar*, V. *vel*

VELOCITAT, pres del ll. *velocitas*, *-atis*, id., derivat de *velox*, *-ōcis*, 'ràpid, llest, dotat de celeritat'. □ 1.ª doc.: Llull: «major és lo foc que l'air per esp[h]era e velocitat», *Art Dem.*, 27, mj. S. XV.

«Carles de Monbrú fica sperons al cavall e, ab la major *velocitat* que pot, ---», *Curial* (NCL II, 78); «v.: pernicitas», JnEsteve (*LiEleg.*, a. 1472, t-3-5). També l'usà ja algun altre humanista de fi S. XV, però la cita que en dona *AlcM* no és d'Eiximenis sinó d'un adaptador valencià de 1526. L'adjectiu primitiu *veloç* s'ha usat i usa poc en català [DTo. 1647; *faula* S. XVII en llenguatge poc genuí, *AlcM*]; un poc més, en estil rellevat, *velocíssim* i *veloçment*.

CPT.: *Velocípede*, *velocipedisme*, i altres, sovint abreujats, en francès en la forma *vélo*, amb la qual es formaren els mots que copiàrem del francès: *velòdrom*, *velòmetre*; i segurament *velògraf* (1898, Russinyol) 'multicopista', que recordo encara ben usat entorn de 1913; i +*velografiar*: «resolguérem --- fer circular --- un periòdic *velografiat* --- *L'Avenç*; l'any 1881 estava de moda el *velògraf*, i ens feia il·lusió veure que quedaven tan bé els dibuixos ---», moment cabdal en la història de la Renaixença: Massó i Torrents (*Cinquanta Anys de Vida Lit.*, 10.7, 10.13, 10.15).

Vel-t'aci, *vel-t'allà*, *vel-vos*, V. *vet* (VEURE)

+VELTRE, mot rarament usat a Cat., solament per algun trobador, 'llebrer, gos corredor', molt viu, en canvi, en oc. ant. *veltre*, fr. antiq. *veautre*, it. clàssic *veltro*, del llatí cèltic *vētrrālus* id., cèlt. *uer-trag-os* correspondència fonètica del gr. *ὕπετροχος* 'gran corredor' (*τρέχω* 'jo corro'). En glosses llatines ja dissimilat com «*veltragus*: *λακωνικός*», CGL III, 431.20, amb un mot grec que és ultracorreció per un derivat de *λαγώς* 'llebre' (CGL VII, 398). Fou manllevat pel bc. labortà *felderako* «galgo», *felderaka* «galga» (ja en Pouvreaux), etimologia que imagino ja advertida pels bascolegs (encara que no veig que Mitxelena, *Fon. Hi. Vca.*, 266, en parli més que com a cas de les corresponents evolucions fonètiques).

Velzia, *-sia*, V. *falcilla* (FALÇ)

VENA, del ll. *vēna* id. □ 1.^a doc.: Llull; 1371,